

УДК 392.5 (=214.58)(477.87)

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.3.16>

A SZŐLŐSVÉGARDÓI CIGÁNYSÁG LAKODALMI SZOKÁSAI

WEDDING CUSTOMS OF THE GYPSIES OF SZŐLŐSVÉGARDÓ

Nagy Natália,

orcid.org/0000-0002-2924-7889

a filológiai tudományok kandidátusa, docens,

Üngvári Nemzeti Egyetem

Ukrán–Magyar Oktatási-Tudományos Intézet Magyar Filológiai Tanszék

In this study, we provide an insight into the life-celebrating habit of a less researched ethnic group. Gypsy customs are unknown to many in the entire Hungarian-speaking area, as they form a closed community where strangers are rarely accepted. But their customs are valuable, unique and colorful. This applies especially to the specifics related to the choice of a partner and the wedding. A unique part of gypsy traditions are the customs of the groups living in Transcarpathia, as this part of the gypsy community, in addition to trying to preserve its own tradition, is in significant, everyday contact with Hungarians and Ukrainian customs, and the Romanian community also has a significant influence on the Roma of Szőlősvégardó. This interaction can be felt significantly in their use of language, but it also affects their habits. We can also state, however, that the Roma strongly adhere to their ancient customs, there are elements that they are bound by clear rules to keep and even enforce, and breaking them has significant consequences. This is especially true in the case of traditions related to choosing a partner and a wedding. Regardless of group or financial situation, great emphasis is placed on cleanliness and the preservation of individual ancient liturgical features. Of course, the financial situation significantly affects the choice of a partner, which is decided by the parents in the majority of cases, but their approval is definitely necessary. It is important that the parents of the girl, and especially the boy, support the choice, as this will also affect the future of the couple during their life together. In addition to the usual traditions, there are also modern ones, such as the gypsy post, which spreads information worldwide about the families in which beautiful girls have been raised. They even make a video for the bride, which is like a commercial. This clip is then sent to the various communities, and interested parties can begin bidding and matchmaking ceremonies. The girl's dowry is never discussed when looking for a match. They know it definitely exists. It can be a quilt, a pillow, a dress, or gold jewelry.

We can definitely state that the information brought to the surface during the research is colorful, unique, and contributes valuable data to romological research.

Key words: preservation of tradition, gypsyism, wedding, superstition, belief.

У дослідженні представлено уявлення про святкові звичаї недостатньо вивченої етнічної групи. Циганські традиції залишаються маловідомими для більшості населення угорськомовного регіону, оскільки ця спільнота є досить закритою і рідко приймає чужинців. Однак їхні звичаї мають значну культурну цінність, є унікальними та різноманітними. Насамперед це стосується особливостей, пов'язаних із вибором партнера та весільними традиціями.

Окрему частину ромських традицій складають звичаї груп, що проживають на Закарпатті. Ця частина ромської громади не лише прагне зберегти власну духовну спадщину, а й перебуває в тісному щоденному контакті з угорською та українською культурами. Крім того, роми із Севлюша (Виноградова) зазнають значного впливу румунської спільноти. Така взаємодія помітно впливає на їхню мовну практику та традиції.

Проте можна стверджувати, що роми значною мірою дотримуються своїх давніх звичаїв, і збереження деяких елементів їхньої культури регулюється чіткими правилами. Порушення останніх може спричинити серйозні наслідки, особливо в контексті традицій, пов'язаних із вибором партнера та весіллям. Незалежно від соціально-економічного статусу, велике значення надається чистоті та дотриманню певних архаїчних ритуальних елементів.

Безумовно, матеріальне становище відчутно впливає на вибір партнера, який у більшості випадків визначається батьками, але їхнє схвалення є необхідним. Важливо, щоб батьки нареченого, а особливо – батьки нареченої, підтримували цей вибір, адже це впливатиме на майбутню долю подружжя.

Окрім традиційних звичаїв, існують і сучасні практики, зокрема так звана «циганська пошта», завдяки якій інформація про дівчат-красунь швидко поширюється у різних громадах. Деякі родини навіть створюють відеоролики про наречену, котрі нагадують рекламні матеріали. Такі відео розсилаються в різні спільноти, після чого зацікавлені сторони можуть розпочати процес сватання та переговорів.

Цікаво, що в процесі пошуку нареченої майже ніколи не обговорюється питання приданого, адже його наявність вважається само собою зрозумілим. Приданим можуть бути ковдри, подушки, одяг або золоті прикраси.

Загалом, отримані в ході дослідження дані є цінними, унікальними та різнобарвними і роблять значний внесок у розвиток ромологічних студій.

Ключові слова: збереження традицій, ромська культура, весілля, забобони, вірування.

Bevezetés. A nemzeti kisebbségek megmaradása, a nemzeti identitás megőrzése szempontjából meghatározó, hogy a kulturális átörökítés megvalósul-e. A hagyományörzés rendszeres és tudatos beépítése az

életünkbe a szülőföldünk iránti szeretetet erősíti bennünk. Része lehet nem csak ünnepeinknek, de hétköznapijainknak is. A néprajz a kultúra tudománya, ideologikus volta, egyben gyakorlati orientáltsága

révén az élethez szükséges praktikus ismeretek tárháza. A hagyományok őrzése és gyakorlása a generációkon átívelő kapcsolatok erejét szimbolizálják. Szabályozottságuk, szertartásosságuk, folytonosságuk, kiszámíthatóságuk, tervezhetőségük biztonságot, stabilitást ad, s ezzel védett terepet biztosít az érzelmek kinyilvánításának. A hagyományok őrzése nem csak a családok, barátok kötelékeit erősíti, hanem a nemzethez, mint egy nagyobb közösséghez való tartozás hitvallása is. Hiszen a család, mint a társadalom legkisebb sejtje alkotja magát a társadalmat – a nemzetet. Az öröm, a vidámság és olykor a szomorúság közös vállalása összetartó erő. Emlékeket teremt a történései által, melyekre egy életen át emlékezni lehet. Kárpátalja igen gazdag hagyományokkal rendelkezik, hiszen különféle nemzetiségű emberek lakják, kiknek szokása kölcsönösen hat egymásra.

A lakodalmi szokások szakirodalmából. A lakodalom az élet egyik legnagyobb és legfontosabb fordulata, ezért minden nép életében, szokásaiban kiemelkedett és központi helye van. Tulajdonképpen két individuumhoz kapcsolódik, azok jövőjét segítő elő. [6, 239–264. o.] A közösség számára új rokoni csoportosulás lehetőségét, új családi összetételt; a rokonság, tágabb értelemben vett család számára számbeli, vagyoni és munkaerő-növekedést és az utódok létrehozásának a lehetőségét jelentette. Az egyén számára gyökeres változást hozott, amely nem csak a társadalomban elfoglalt helyét, de családi státuszát, munkakörét, ruházódását, egész magatartását átrendezte, megváltoztatta, megszabta [4, 25–30. o.] A nőrablástól a házasságkötésig című munkában olvashatjuk, hogy a házasságkötéshez kapcsolódó jogi néphagyományokat és szokásokat az elmúlt évszázadok során számos jogszabály, jogszokás és szokásnorma alakította. [7, 49–54. o.] Tátrai Zsuzsanna: Leányélet című írásában mindazok a népszokások megjelennek, amelyek a leányélet jellemzői, s leginkább izgalmas témái voltak: az öltözködés, az asszonyi munkák elsajátítása (szántóföldi, ház körüli egyaránt), szórakozás, udvaroltatás, de leginkább a férjhez menés, hiszen a hagyományos falusi társadalom furcsállva szemlélte a „vénlányokat”. Az udvarlásnak, ismerkedésnek azonban megszabott ideje és rendje volt, néphagyományunk gazdag szokásrendszere, a hitélet számtalan formája, számos naiv praktika tanúskodik fontosságáról. Az idősebbek személyes visszaemlékezéseivel, s képanyaggal is kiegészülő kötet értékes olvasmánya lehet mindenkinek, akik a népelet iránt érdeklődnek [11, 82–91. o.]. Érdekes Tárkány Szűcs Ernő: Magyar jogi népszokások című műve, melyben legények és a lányok avatásáról, az e köré csoportosuló szokásokról és rítusokról is olvashatunk. Figyelme kiterjedt a történeti Magyarország egész

területére, a regionális, a táji és etnikai különbségekre, a szomszéd népek és távolabbi etnikumok jogi szokásaival vonható párhuzamokra [12, 247–248. o.].

A lakodalmi szokásokhoz rengeteg hiedelem fűződik. Bővebben ír erről Bacskai Béla Lakodalmi népszokások Kárpátalján című könyvében. Az író úgy vélekedik, hogy maga a lakodalmi szokás az ősi szellemkultusszal áll kapcsolatban. A szertartás minden jelenete arra irányul, hogy a lakodalmas háztól távol tartsák a szellemeket, vagy magukhoz édesgessek a jókat. Ilyen a tánc, a menyasszony éjfél utáni ruhacseréje, a menyasszonyi tánc körülállása, az, hogy a vőfély bottal jár, vigyáz a menyasszonyra. Erre utal a lárma, a hangoskodás is [1, 8–10. o.]. Számos érdekes kárpátaljai szokásról olvashatunk Espán Margaréta: Hagyományok, nemzeti értékek Kárpátalján c. munkájából [3, 450 o.].

A cigányszokásokkal ezzel szemben kevés szakirodalom foglalkozik. A megjelentek azonban nagyfokú részletességre törekednek, feltárják a cigány szokásokat és hagyományokat, és összefoglalják azok lényegét. A Rózsavölgyi Adél által szerkesztett kötetben a magyarországi cigányság kultúrájáról, annak sajátos vonásairól informálódhatunk [1, 18–19. o.]. Babonákkal, hiedelmekkel több szerző is foglalkozik írásaiban [5, 186 o.; 9, 159 o.]. A kárpátaljai roma hagyományokkal talán még ennél is kevesebben. A cikk szerzőjének jelent meg hasonló tanulmánya, mely a beregszászi cigányok emberi élet fordulóihoz kapcsolódik [8, 14–18. o.], mivel társadalmilag és egzisztenciai szempontból a szőlősvérgárdói romák más csoporthoz tartoznak, hagyományaik jelentősen eltérőek a beregszásziakétól.

A kutatás célja, módszere, a gyűjtés helye. A szőlősvérgárdói cigányság lakodalommal kapcsolatos hagyományai felkutatása több szempontból is aktuális, hiszen a régi hagyományok kihalófélben vannak, sokat már el is felejtettek, teljesen újak befolyásolják a közösség mindennapjait.

A kutatást empirikus módszerrel történt, adatközlők segítségével. Különböző korú és nemű adatközlőkkel történő interjúk során alakult ki a jelenlegi információ.

Két etnikai csoport – ukránok és romák – évszázadok óta él Szőlősvérgárdó faluban. Annak ellenére, hogy a roma közösség a tizenharmadik század óta él a faluban, nem veszítette el identitását, megőrizte eredeti hagyományait a mindennapi életben és a társadalmi kapcsolatokban.

Meg kell jegyezni, hogy a régióban csak két roma településen élnek Kelderar romák – Királyházán és Szőlősvérgárdóban. A falunkat ma is a régi módon hívjuk egymás között – Ardiv. Ezt a nevet még azelőtt viselte, hogy Kárpátalja 1945-ben csatla-

kozott Ukrajnához. A romák hitükből és hagyományaikból adódóan ma is elkülönülten élnek a vidéki közösségtől. Ugyanakkor Kárpátalja a szőlősvégárdói romák szülőföldje.

Szőlősvégárdó egyike Kárpátalja számos falujának, ahol több mint háromszáz éve élnek romák. Az akkoriban cigányoknak nevezett romák első említése Ar dovets (régi nevén Ardiv) faluban 1726-ban jelenik meg. Erről több dokumentumot is találunk a Kárpátaljai Állami Levéltárban. 1779-ben még csak két roma család élt a faluban. Az akkori történeti dokumentumokból ismeretes, hogy a romák fő foglalkozása a kovácmesterség (modern szerszámok feldolgozása, gyártása), *a kisebb-nagyobb állatok számára kolomp készítése, valamint a fémeszközök javítása volt* – mondta el K.J. adatközlő.

A falu régi lakói szerint a romatelep a mostanítól eltérő helyen, a falu alsó végén, a Tiglyarnya nevű területen volt. Ennek oka, hogy a 19. század végén és a 20. század elején a romák bizonyos szempontból megváltoztatták foglalkozási körüket, egyesek továbbra is vályogból készített építőelemeket hoztak létre, mások teljes értékű építőipari égetett téglákat készítettek. Ebben az időszakban kezdődött az építkezés fellendülése a régióban. Két- és háromemeletes épületeket kezdtek építeni, ahol csak égetett téglákat használtak, nem vályogot.

De a terület, ahol a téglákat égették, lakhatatlanná vált, mivel számos gödör torzította el, ahonnan az agyagot vették, valamint ahol a tüzelő kemencék voltak.

K. J. adatközlő elmondása szerint, a 20. század elején egy értékes pipa árértékéért (így hívták az Ausztria-Magyarország korában készült pipát) a romák földet vásároltak Vantjukha paraszttól a falu felső részén és ott telepedtek le. Több család foglalkozott kovácssággal, bádoggossággal (fémeszközök javításával), egyes mezőgazdasági ingatlanok gyártásával, javításával. Körbejárták a falvakat, termékeket árultak vagy mezőgazdasági termékekre cseréltek. Mások tekercest (égetetlen téglát) készítettek a lakosok számára.

A második világháború és a háború utáni időszak nemcsak a faluban, hanem az egész térségben is élesen rontotta a romák életét. Számos ipari áru jelent meg, melyek kiszorították a romák által készített kézműves termékeket.

1954-ben többen Kazahsztánba költöztek. Az úgynevezett szűz- és parlagterületek fejlesztésének ürügyén 1957 tavaszán a kárpátaljai romákat is oda küldték. "Liftjegyeket" kaptak, ami azt jelentett, hogy bizonyos pénzt az utazáshoz. Csak egy nagy roma család – Stari Natsii maradt a faluban. Nagy Forkosh családtagjai nem voltak kalandvágyók, a faluban maradtak. A kitelepültek élete nagyon nehéz volt, éheztek, télen fáztak, télre a vénék úgy

döntöttek, hogy minden romának haza kell térnie Szőlősvégárdóba. A visszatérést követő első évek nagyon nehezek voltak a romák számára. A tél folyamán érkeztek, egykori lakóhelyük romokban hevert. Dögökben, ideiglenes sátrakban éltek, és éheztek.

Azért maradtak életben, mert a férfiak hagyományos roma termékeket készítettek eladásra vagy cserére. Tetőfedéssel és edénykészítéssel foglalkoztak. A hagyományos roma "varrás és forrasztás" technikával önből különféle kenyérsütési formákat készítettek. Ugyanakkor Kárpátalja különböző régióihoz különböző formákat és méreteket kínáltak. A magyarok számára téglalap alakúakat kínáltak. A román lakosság számára – trapéz alakú. Kosárfonással is foglalkoztak, az egyszerű mindennapitól egészen az ünnepi alkalmakkor használt kosarakig.

A termékek értékesítésében a konfliktusok elkerülése érdekében, felosztották a területeket. A szőlősvégárdói romák a falutól nyugatra fekvő településeken árulták termékeiket.

A romák készítették, kukoricatermesztő lakóknak azokat az eszközöket, melyek segítettek lefejtetni a szemeket. Ez egy speciális munkaeszköz volt, melyet néhol még ma is használnak. Bőrből és éles szegecsekkel készült, melyet minden megrendelő kezére szabtak, hogy jól illeszkedjen hozzá, és kényelmes legyen a munkafolyamat. A szemölcsök speciális vasfajtákból készültek, és bőrvözhöz erősítették. Éles fogaik voltak, minden ember tenyeréhez egyénileg illeszthetőek voltak.

Mindezekon túl a legelterjedtebb mesterség, mely a szőlősvégárdói romák nevéhez köthető, a kovácmesterség. Szinte minden faluban volt egy roma kovács, aki talált magának munkát. Ide tartozik a mezőgazdasági eszközök gyártása: lapátok, kapák, gereblyék, boronák, a kocsikhoz szükséges fém alkatrészek. A kovácsműhely felszerelése drága volt, így a családban a férfi vonalon keresztül öröklődött. A munkához különféle kalapácsokat, fogókat, kovácsfűjtatókat használtak a tűz fűjására a kovácsba, valamint speciális ollót.

Egy kovácskemencét, a termékek temperáló konténerét építették. Egészen a közelmúltig nagy kereslet volt a roma kovácsok munkája, minden faluban volt kovácsműhely, ahol romák dolgoztak. Mára azonban a roma kovácsok termékei felváltották a gyári eszközöket. Sajnos mára már szinte alig maradt hivatásos kovács a kárpátaljai romák között.

A másik megélhetésük a romák által készített kályhák, az úgynevezett sarkantyúk, melyek keresettek voltak a kevésbé gazdag parasztszféra körében. Többféle változat is létezett – a téglalap alakúaktól, amelyek felülete tésztafőzéshez és sütéshez, a kerek, kis lábassokig. Jelentős a kereslet volt a "cigánysarkantyúk"

(fát használó kis kályhák) iránt a helyi lakosság körében. A Hrubka, mert így nevezték, jól fogyott, különösen a vidéki területeken. Ez lehetővé tette néhány családnak, hogy pénzt takarítson meg. Ekkortól számítják a térség roma lakosságának meggazdagodását.

Az 1960-as évek közepén egy újfajta gazdasági tevékenység terjedt el a lakosság körében: a korai zöldségek palántáinak termesztése üvegházakban. Először a kerti palántákat üvegházakban termesztették, majd nyílt terepen ültették. Január közepén kezdődtek a munkálatok: vetőmag előkészítés, vetés, palántanevelés. Az ilyen kis kályhákra pontosan az üvegházak fűtésére volt szükség. A vállalkozó kedvű roma családok ezt kihasználták, kielégítették a helyi gazdák termékeik iránti igényét. Mindenki számára kölcsönös és nyereséges árucseré zajlott.

Eleinte a szőlősvégardói romák szekereken szállították áruikat, később személygépkocsikra cserélték, melyeket gyakran „vaslovaknak” neveztek. Napjainkban is keresettek a helyi roma kézművesek termékei, hiszen még a háborús övezetekbe is szállítanak a roma "burzoák" kályháiból.

Az idő múlásával a roma lakosoknak a Partizán utcán kívül más helyeken is adtak telkeket. Így jelentek meg új utcák: Kashtanova, Vatutina, Tabirna, Kyivska, Nova. A romák lakóhelyén mára összesen 96 ház épült. Az elmúlt években egyfajta baby boom alakult ki a roma lakosság körében. A roma családok sokgyermekesek, ami bizonyos problémákat okoz a fiatalabb generáció számára. A gyerekek saját családot is létrehozhatnak, elkülönülve a szüleiktől. Javában zajlik a televásárlás az utcában új romatelepek építésére.

A roma gyerekek iskolai oktatása mindig is problémás kérdés volt. Valamikor Kutlan tanár, tudván, hogy a roma házakban nincs óra, hogy a gyerekeket időben iskolába vigyék, fegyvert sütött el, ezzel jelezte az oktatás kezdetét. Később a romák egy külön kis iskolaépületben tanultak, amely a tábor mellett volt. A gyerekek egy kis része a falusi iskolába járt. Jelenleg több mint háromezer fő és Szőlősvégardóban.

Acigánylakodalmiszokások Szőlősvégardóban.

Az ismerkedés és a leánykérés. Az emberi élet második nagy fordulója a lakodalom. A legtöbb nemzetnél ehhez az életfordulóhoz jelentős hagyományok kötődnek. Így van ez a szőlősvégardói romáknál is. Meglehetősen szigorú szokások uralkodnak a cigány családokban, és ez a házasságra fokozottan vonatkozik. Talán a cigányok örítették meg leginkább saját szokásaikat a többi nép közül. Jellemző azonban az is, hogy asszimilálódva az ukrán, a magyar és az orosz lakossággal, átvették a helyi lakosság néhány szokását. Tehát az ukrán és orosz cigányok esküvői szertartásában szláv elemek vannak.

A párkeresés még mindig a házasság előtti folyamat. A cigány fiataloknak nem szokás szórakozóhelyeken szórakozni, randevúzni. A hajadon lányoknak nincs különösebb kötelezettségük, de szüleik figyelemmel kísérik viselkedésüket. Régen vásárokon találkoztak a fiatalok, ahol cigánytáborok gyűltek össze. *Ebben az időben nem lehetett mutatni, ha tetszett a fiú, egyedül meg tilos volt vele menni, sétálni, találkozni. Ha a pár találkozott, súlyos volt a büntetés. De megmondom, sokszor nem is a fiú választotta a menyasszonyt, hanem a szülők választottak helyettük.*

Manapság a fiatalok a rokonok esküvőjén vagy más ünnepeken találkoznak. A szülők ma többet tanácsolnak, mint amennyit parancsolnak. És ez érthető, mert minden apa vagy anya azt akarja, hogy a család, amellyel kapcsolatba kell lépnie, tisztességes, tiszteletreméltó és még jobb – gazdag legyen. Az udvarlás mindig egy bizonyos rituálét követ. A fiú szülei és rokonai a menyasszony házához jönnek, ketten párkeresők, vagyis minden tárgyalás a lány szüleivel zajlik. A menyasszony, ha tud érkezésükről, nem megy ki hozzájuk, amíg nem hívják. A lány apja nem adja azonnal beleegyezését, mondván, gondolkodnia kell, lánya még fiatal. De egy ilyen válasz beleegyezést jelent. Párkeresés közben persze alkudnak, de tréfásan. Ha a vőlegény családja nem gazdag, de a lány apja feleségül akarja adni a lányát, ő maga adja a párkereső váltságdíjának egy részét. Amikor a lány apja végül igent mond az udvarlóknak, felhívják a menyasszonyt, hogy beleegyezését kérjék. A megszokott hagyományok mellett modernnek is vannak, ilyen a cigányposta, amely világszerte terjeszti az információkat arról, hogy mely családokban nevelkedtek már szép lányok. Sőt még videót is csinálnak a menyasszonynak, ami olyan, mint egy reklámfilm. Majd ezt a klipet elküldik a különböző közösségeknek, és az érdeklődők elkezdhetik a licitálást és a párkereső ceremóniát. A párkeresésnél soha nem esik szó a lány hozományáról. Tudják, hogy biztosan létezik. Lehet ez paplan, párna, ruha, arany ékszer.

A lakodalom. A cigányok elég korán házasodnak. Ez egyrészt a szokásoknak köszönhető, másrészt annak, hogy egy fiatalabb lány gyorsabban megszokja az új családot. Gyakran előfordul, hogy a cigány családban már csecsemő korában férjhez adják, elígérik a lányt—meséli egyik adatközlőm. A szülők megegyeznek abban, hogy a házassági életkort elért gyermekek megünnepeljék az esküvőt. Régen olyan is történt, hogy a feleségül adtak egy lányt, amikor az 10 éves volt, és ha a szülei beleegyeztek, akkor a vőlegény családja elvitte a házába. A lány 13–15 éves koráig élt az új családdal, majd ezután rendezték az esküvőt. Ez manapság már nem divat

Napjainkban a legtöbb esetben a vőlegény 16–18 éves az esküvő idején. A házasságnak is megvannak, megvoltak a szabályai. Különböző etnikai csoportok képviselői között létrejöhet házasság, de a szőlősvégardói cigányok nem házasodnak külföldiekkel. A menyasszony kiválasztásakor figyelmet fordítanak származására (vagyis szülei hírnevére és gazdagságára), szépségére, üzleti tulajdonságaira. A szőlősvégardói cigányoknál régmúltig visszanyúló hagyomány, hogy váltságdíjat fizetnek a menyasszonyért. Ez a családja iránti tisztelet jele, valamint ezzel azt akarják kifizetni, hogy a család egy munkáskézzel kevesebb lett. A váltságdíj mértéke attól függ, hogy a vőlegény családja mennyire tehető. A váltságdíjat gyakran aranyban fizették ki. Még a 20. század elején is ötven-háromszáz aranyrubel volt

Azért, hogy megkönnyítsék a lány életét az új családban, a váltságdíj egy részét a fiatal ajándékba kapta. Manapság a teljes összegét visszajárják. Sok olyan információ jut el a külvilághoz, hogy a cigányoknál elrabolják a feleségnek valót. Ez abból ered, hogy a mai napig él az a hagyomány, hogy a menyasszony szülei váltságdíjat „követelnek” a lányukért.

Menyasszonycserére is sor kerülhet, például a szülők feleségül adják a lányukat, és feleségül vehették a férje nővérét fiuknak. Az ilyen menyasszonycserék során gyakran nem volt szükség váltságdíjra, ami mindkét család számára nagyon előnyös volt.

Ha a fiúnak nincs elég pénze az esküvőre vagy a váltságdíjra, elrabolhatja a lányt. De az elrablás oka lehet az is, hogy a szülők nem adnak engedélyt a házasságkötésre. *A szomszéd lányt igen akarta a Miska, aki egy szegény cigányfiú volt. Szerették is egymást, de a Zsuzsi anyja a viláért se akarta neki adni, mert „csóró” volt. Azt mondta, így a lánya nehezen fog élni, és ő nem erre nevelte.*

Ha a fiataloknak sikerül akadály nélkül megszökniük, egy ideig együtt élnek, de aztán visszatérnek a táborba, ahol férjnek és feleségnek fogadják őket. De volt olyan is, amikor a menyasszonyt és a vőlegényt utolérték, és komoly verekedés lett belőle.

A cigány esküvőket mindig nyáron tartják. Minden esküvői költséget a vőlegény családja fizet. Az esküvőre szánt pénzt a fiú születésnapjától kezdik megtakarítani.

Az esküvőre való felkészülés a váltságdíj kifizetése után kezdődik. Szó szerint egy nappal az ünnep előtt a menyasszonynak fehér ruhát vesznek, de elviszik a vőlegény házába. A szőlősvégardói cigányok ritkán kötnek házasságot az anyakönyvi hivatalban.

Ha megteszik, akkor csak igazi cigányesküvő után, hogy a fiatalok megkapják a társadalom törvényes jogait. Ám az állam által hivatalosan bejegyzett házasságot a cigányok nem tekintik legálisnak a ritu-

suk szerint megtartott esküvő nélkül. Ezért hiszik, hogy az esküvő a legfontosabb esemény az *életben*. A cigány esküvő kicsit olyan, mint egy színházi előadás és minden szokás és szertartás betartása.

A készülődés a lakodalom előtti héten kezdődik. A hagyomány szerint házi kenyeret sütnek, *de csak az az asszony, csakis asszony sütheti a kenyeret, aki boldog házasságban él.*

A szőlősvégardói cigányok ortodoxok. Az 1800-as években, nem volt kötelező az esküvő, de most a manapság már igen. Valamelyik formája legalább. Már reggeltől elkezdnek szórakozni, enni és inni. Egyszerre két esküvőt is ünnepelnek egyszerre – az egyiket a vőlegénynél, a másikat a menyasszonynál. Mindkét házat vörös zászlók díszítik. A vendégeket ugyanilyen színű szalagokkal vagy virágokkal is díszítik. Általában a piros az esküvői szín.

A menyasszony tisztaságát szimbolizálja. A menyasszony tisztasága az esküvő feltétele, ha a lány nem tartotta meg, nagy szégyen lesz az egész családra, és a házasság nem tekinthető hivatalosnak.

Minden a menyasszony házában kezdődik. A meghívott zenészek hagyományos cigánydalokat játszanak, a lánynak pedig otthonról menyasszonyi ruhát hoznak. A menyasszony felveszi, és kimegy táncolni a vendégekkel. Miután az összes vendég táncolt vele, a vőlegény egyik rokona elviszi a lányt leendő férjéhez.

Az esküvői asztalt már megterítették, ahol a fiatalok együtt ülnek, a vendégek pedig különböző asztaloknál. A cigány közösségben a férfiak szabadon dönthetnek arról, hogy meg akarják-e tartani szüzességüket a házasságig vagy sem, így bármi legyen is a személyes döntésük, azt tiszteletben tartják. Ez nem vonatkozik a nőkre, akik nem házasodhatnak meg, nem szüzek.

Ezt le kell ellenőrizni, sőt be kell mutatni. A család idősebb asszonyai a hálószobába viszik a menyasszonyt, és megnézik, hogy szüz-e vagy sem. A szüzesség elvesztése zárt ajtók mögött történik. Egyik adatközlőm elmesélte, hogy régen, ekkor vesztette el a lány a szüzességét, hiszen úgy nézték meg, hogy megvolt-e. A vőlegény jelen sincs. Utána a vendégeknek hófehér lepedőt vagy vérfoltos inget mutatnak egy szép nagy tálcán.

„Egy nő ártatlansága annyira fontos a cigány közösség számára, hogy az esküvő napján elhívják zsebkendőpróbára. Ez a cselekmény, amelyet az ajuntaora nevet kapó nő hajt végre, abból áll, hogy egy zsebkendőt helyeznek a menyasszony hüvelyébe annak ellenőrzésére, hogy a zsebkendő nem szennyezett-e vérrel (az úgynevezett „három rózsa”). Ha beszennyezi, nem kétséges, hogy szüz, és ezért megházasodhat.”

A fejkendőpróbán az „adjuntaora” mellett több, az esküvőre meghívott nő is tanúként lép fel. A felhasznált réteg általában fél méter hosszú, fehér, rózsával és hímzett csíkkal díszített. Ennek a tesztnek az elvégzése előre szerződéses szolgáltatás, és egy zsebendő árával együtt akár 600 euróba is kerülhet. Ez a tett a házasság törvényességét bizonyítja, és a híres hajnal éneke fémjelzi.

Ezután a szertartás után, ha bebizonyosodott a szüzesség ténye, bekísérik a menyasszonyt a vőlegényhez.

Az ünnep alatt a menyasszony és a vőlegény kísérete után akár színházi előadásokat is lehet rendezni. Például a rokonok visszakapnak egy ellopott lányt a vőlegénytől. Valószínűleg innen jött az a híresztelés, hogy a cigányok között nem megy az esküvő verekedés nélkül.

Más felnőttek dalokat énekelnek a menyasszonynak és a vőlegénynek. A lány pedig egy férjes asszony ruháját viseli – a szoknyájára kötényt, a fejére pedig sálat kötnek.

A cigány esküvőnek számos jellemzője van:

A vőlegény családja teljes egészében kifizeti a lakomát. A jobb cigányesküvő érdekében a szülők már egy fiú születésétől kezdenek takarékoskodni. A pompás esküvő a családi becsület dolga, ezért az előkészületeket nagyon komolyan és felelősségteljesen közelítik meg.

Az ünnepi asztalok ámulatba ejtik a képzeletet. Elszakadnak az ételtől, ömlik az alkohol, mint a folyó. De nem részeg senki, mert ez nagy szegény a közösségben.

A férfiak általában szigorú öltönyben vannak. A házas nők hagyományos ruhát viselnek, és befedik a fejüket. Hajadon lányok jöhetnek nadrágkosztumban.

Egy szép cigány esküvőn mindig tartanak testvéri szertartást, ami a fiatalok örök kötődését jelképezi. Az ujjaikon apró bemetszéseket készítenek, majd keresztbe helyezik őket, így összekeverik a vérüket.

"A becsület elvétele" szokás.

Az első nászéjszakára az esküvői ünnepség alatt kerül sor. A fiatalok számára külön szoba készül. Két tanú marad közvetlenül mellette.

Ezt követően lepedős tálcával hozzák ki a vendégeket, a menyasszony pedig már piros ruhában, fedett fejjel, köténnyel jelenik meg az előszobában.

Ha a menyasszony nem ártatlan, a házasság azonnal felbomlik, és a családot borzasztó szegény borítja. A családnak még lakóhelyet is kell változtatnia, és a lány nagy valószínűséggel soha nem fog férjhez menni. Miért sír a menyasszony?

Egy esküvőn, bármilyen szórakoztató is, a menyasszony mindig sír. És ennek megvannak az okai:

Házasságban tilos nadrágot viselni, a ruháknak és szoknyáknak térd alatt kell lenniük, a fejét sállal kell lefedni.

Barátnővel találkozni tilos.

A fiatal feleség vezeti az egész háztartást, főz, mos és takarít.

A feleségnek nincs joga ellentmondani férjének, vagy nem engedelmességni.

Tilos neki csálni.

A cigány esküvő minden eseménye évszázados hagyomány és szokás. Minden rituálé a boldog családi élet megteremtését célozza. A válások minimális száma pedig jobban megerősíti, hogy az emberek értékei ma is aktuálisak.

A lány frizurája is megváltozik. A hajadon nők egyszerűen hordhatnak fonatokat, a házas nők pedig egészen a homlokukig fonnak kis fonatokat, majd a haját felfelé csavarják, és a fonatokhoz fonják.

A szülősvégardói cigányok jellegzetes szokása, hogy a fiatal nő annak jeléül, hogy már nem lány, hanem asszony, két sállal köti be a fejét. Vannak olyanok, akik még a férjük előtt is mindig az egyikben maradnak. Általában több napig ünneplik az esküvőt, és ha gazdag családról van szó, akkor egy hétre is elhúzódhat. Az esküvő után a feleség mindig a férj házában lakik. A nő köteles férje szüleinek háztartásában dolgozni, ha együtt élnek, ha pedig külön élnek, pénzt keresni a családja számára.

Érdekes, hogy az utcán a cigány férfi megy elől a feleség és a gyerekek mögötte. A nőknek hosszú a hajuk a férfiak bajuszt viselnek, idősebb korban kalapot és mellényt is. A lányok nem hordhatnak kendőt, csak az asszonyok, de nekik muszáj. Nagy szegény egy asszony részéről kendő nélkül mutatkozni, de fésülködni is férfi jelenlétében. A férj és feleség kapcsolata kettős. Van, amit a külvilág fele mutatnak és ez hideg, érzelmek nélkülinek látszik. Társaságban a nő nem beszélhet hosszán. Ha megszólal, férje igazát kell bizonyítania, erősítenie. A nő nem foghat kezét férfival, teljesen a háttérben kell maradnia. Más a helyzet, ha otthon vannak. A családban a nő, az anya a vezető egyéniség és ezt a férj is tudja. A feleség határozza meg a napi teendőket, a kereset beosztását a gyermeknevelést, stb. Ami azonban minden felnőttre vonatkozik az a határtalan tisztelet és szeretet az idősek és a gyermekek iránt.

Összefoglalás. A társadalom peremén álló cigány-ság kultúrájának, néphitének egy aprócska részletét képezik a lakodalmi szokások. Ismeretükkel betekintést kaphatunk a roma hagyományokról, világlátásról, ezáltal megérthetjük sajátos életüket.

Ezen emberi élet forduló a cigányoknál érdekes sajátosságokkal rendelkezik. Nem fordítanak

nagyobb figyelmet az ismerkedésre, az udvarlásra, s nagy a szülők befolyása a párválasztásra. Náluk élt, s még napjainkban is él az érintetlenség hagyománya, tisztelete. Sajátos szokásuk a leányszöktetés, mely nagy múltra tekint vissza, s napjainkban is gyakori.

A hagyományok ápolása, megőrzése és továbbadása egyik legfontosabb feladat minden nemzet számára, hiszen amikor hagyományainkat ápoljuk, saját gyökereinket öntözzük. A hétköznapi ember számára lényeges az egykori hagyományrendszer, hiszen ez tartást ad a család aprajának és nagyjának egyaránt. Szabályozottságuk, szertartásosságuk, folytonosságuk, kiszámíthatóságuk, tervezhetőségük biztonsá-

got, stabilitást ad, s ezzel védett terepet biztosít az érzelmek kinyilvánításának. A hagyományok őrzése nem csak a családok, barátok kötelekeit erősíti, hanem a nemzethez, mint egy nagyobb közösséghez való tartozás hitvallása is. Hiszen a család, mint a társadalom legkisebb sejtje alkotja magát a társadalmat – a nemzetet. Az öröm, a vidámság és olykor a szomorúság közös vállalása összetartó erő. Emlékeket teremt a történései által, melyekre egy életen át emlékezni lehet. Ha igazán meg akarjuk ismerni egy nemzetet, meg kell ismernünk hagyományait. A gyermekeknek minta és példa kell. Fontos, hogy a mai generációkban is kialakítsuk a hagyományra való igényt, a másik nemzet iránti tiszteletet.

IRODALOM

1. Bacskai Béla. Lakodalmos népszokások Kárpátalján. Ungvár: Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, 2008. 70. o.
2. Bevezetés a magyarországi cigányság kultúrájába. Szerkesztette: Rózsavölgyi Adél. Budapest: Műszaki Könyvkiadó, 1996. 18–19. o.
3. Espán Margaréta. Hagyományok, nemzeti értékek Kárpátalján. Ungvár, 2015. 450 o.
4. Fél Edit. A nagycsalád és jogszokásai a Komárom megyei Martoson. Érsekújvár, 1944. 96 o.
5. Ilona Lackóvá. Szerencsés csillagzat alatt születtem..., Bp.: Pont Kiadó, 2001. 186 o.
6. Korkes Zsuzsanna. Lakodalmi szokások. Néprajzi tanulmányok I. Szerk.: Asztalos István, Korkes Zsuzsa. Aszód: Petőfi Múzeum, 1988. 91–133. o.
7. Nagy Janka Teodóra. A nőrablástól a házasságkötésig. Lakodalmi szokások, mátkaság, menyegző. Szerk.: Györgyi Erzsébet. Budapest: Planétás Kiadó, 2001. 49–54. o.
8. Nagy Natália. A beregszászi cigányság emberi élet fordulóival kapcsolatos hagyományai. Életmesék. Debrecen, 2019. 125–148. o.
9. Rostás-Farkas György–Karsai Ervin. A cigányok hiedelemvilága, Budapest: Petőfi Múzeum, 1992. 159 o.
10. Suhay Péter. A magyarországi cigányok kultúrája: etnikus kultúra vagy a szegénység kultúrája. Budapest: Panoráma Kiadó, 1999. 258 o.
11. Tátrai Zsuzsanna. Leányélet. Budapest: Crea Print Kiadó, 1994. 200. o.
12. Tárkány Szűcs Ernő. Magyar jogi népszokások. Budapest: Gondolat Kiadó, 1981. 934.o.
13. Tristan Schwartz. Katika cigányélete. Budapest: K.u.K. Kiadó, 2006. 256. o.